

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 12 (2023/Kış), ss. 269-288.

Geliş Tarihi: 30 Eylül 2022

Kabul Tarihi: 5 Ocak 2023

Araştırma Makalesi/Research Article*

Rusya'nın Boğazlar Politikasında Boğazönü Adalarının Önemi (1912-1914)

Hayri ÇAPRAZ**

Öz

Bu çalışma Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi çıkışında bulunan Boğazönü Adaları'na yönelik Rusya İmparatorluğu'nun 1912-1914 yılları arasındaki politikasını değerlendirmektedir. Çalışma, Osmanlı Devleti hakimiyet alanlarına yönelik Avrupalı devletlerin kendi içinde ve Rusya ile aralarındaki rekabetin Ege Denizi'nde de analizi açısından önemlidir. Araştırmanın ortaya konulmasında, Rusya Deniz Bakanlığı memurlarının ve Rusya Dışişleri diplomatlarının konuya yönelik yazışmaları ana kaynaklar oldu. Bu çerçevede, konu, öncelikli olarak Rusya'nın Boğazönü Adaları politikası ve onun Avrupalı devletlerle rekabeti temelinde değerlendirildi. Rus dış politikası açısından Boğazönü adalarından hangisinde, hangi devletin egemen olmasının daha uygun olacağına yönelik Rus diplomat ve memurların düşüncelerine yer verildi. Rusya'nın Boğazönü adalarına yönelik politikası ortaya konulurken, Avrupalı etkin devletlerin de, tüm Ege adaları konusundaki yaklaşımlarına değinildi. Fransa ve İngiltere'nin Ege Denizinde Yunanistan üzerinden geliştirdikleri politikaya dikkat çekildi. Çalışmada Rusya'nın Boğazönü adalarını, daha çok Çanakkale Boğazının güvenliği açısından değerlendirdiği ve Boğazönü adalarında Güçlü bir Avrupa devletini istemediği ortaya konuldu

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Boğazönü Adaları, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Ege Adaları, Yunanistan

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, (hayricapraz@gmail.com), (0000-0002-2846-948X).

The Importance of the Islands Facing Dardanelles Straight in Russia's Straits Policy (1912-1914) ***

Abstract

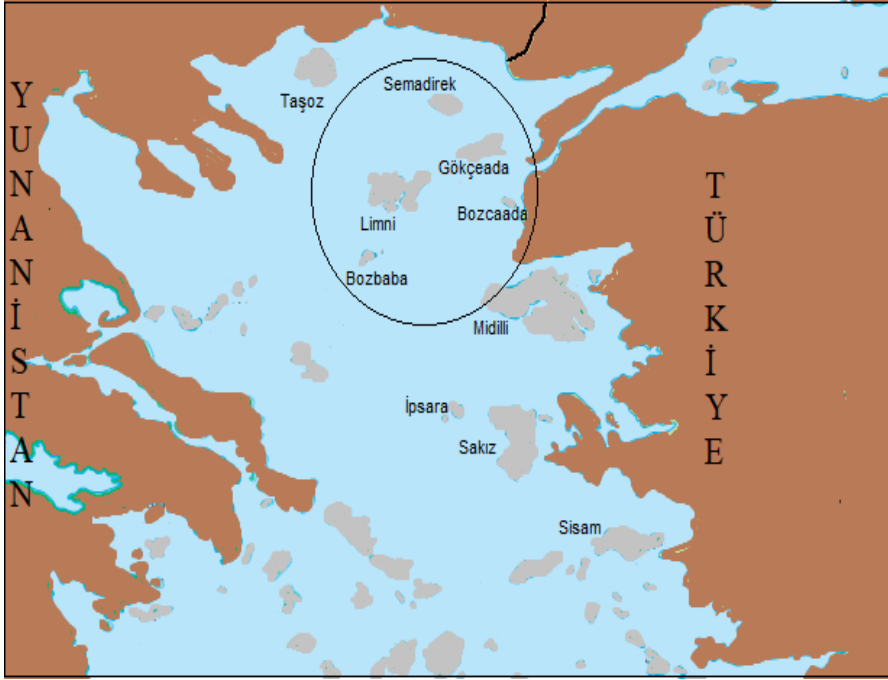
This study evaluates the policy of the Russian Empire between 1912-1914 towards the Islands Facing Dardanelles Straight, located at the Aegean Sea exit of the Dardanelles. The study is valuable in terms of the analysis of the rivalry between the European states and Russia for the Ottoman Empire dominance areas in the Aegean Sea. Correspondences of Russian Naval Ministry officials and Russian foreign diplomats were the main sources in revealing the research. In this context, the subject was primarily evaluated on the basis of Russia's policy on the the Islands Facing Dardanelles Straight and its rivalry with European states. In terms of Russian foreign policy, the opinions of Russian diplomats and officials on which of the Islands Facing Dardanelles Straight would be more appropriate for which state to dominate were given. While the policy of Russia towards the Bosphorus islands was revealed, the approaches of the European active states on all Aegean islands were also mentioned. Attention was drawn to the policy developed by France and England over Greece in the Aegean Sea. In the study, it was revealed that Russia evaluates the Islands Facing Dardanelles Straight mostly in terms of the security of the Dardanelles and Russia does not want a strong European state in the Islands Facing Dardanelles Straight.

Keywords: Turkey, Bogazonu Islands, Gokceada, Bozcaada, Limnos, Aegean Islands, Greece

Giriş

Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi çıkışında bulunan adalar, coğrafi olarak Boğazı tamamlayıcı parçalardır. Bunlar Gökçeada, Bozcaada, Tavşan (Karayer adaları), Limni, Semadirek ve Bozbaba olup, Boğazönü adaları olarak bilinmektedir. Bu adalar askeri açıdan bakıldığında, Boğazın hemen çıkışında bulunması dolayısıyla gemilerin gidiş-geliş güvenliğine doğrudan etki edebilecek konumdadırlar.

*** The Islands Facing Dardanelles Straight: Boğazönü Adaları

Harita: Boğazönü Adaları

Boğazönü adaları yanında, Ege Denizinde bulunan ve Anadolu'ya oldukça yakın olan diğer adalar da güvenlik, denizin uluslararası kullanımı, Anadolu ile kültürel ilişkilerin korunması ve ekonomik iş birlikleri açısından önemlidir. Ege denizindeki tüm adaları kendi içinde 5 gruba ayırmak mümkündür¹.

1. Trakya ve Bogazönü (Çanakkale) adaları grubu
2. Saruhan (Doğu Sporad) adaları grubu (Midilli, Sakız, Sisam... adalarının bulunduğu grup)
3. Menteşe adaları grubu ve Meis adası (Oniki Ada'nın içinde bulunduğu grup)
4. Kuzey Sporad Adaları grubu (Ege'nin batısı, Orta Yunanistan kıyıları yakını)
5. Kiklad adaları grubu (Ege'nin batısı, Mora yarımadası doğusundaki adalar)

¹ G. Ak, "Ege'deki Hayalet: Türk - Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler", *CTAD*, Yıl 10, Sayı 20 (Güz 2014) s. 259.

Ege adaları üzerinde hakimiyet konusu, özellikle 1912 yılından itibaren Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında gerilimi artırdı. Yunanistan'ın 1830 yılında bağımsız olmasından itibaren, adalara yönelik politikası, Ege Denizindeki gerginliklerin başlıca sebeplerindendi. Adalar konusu sadece Yunanistan'ı ilgilendiren bir konu olmadı. Türk Boğazları üzerine 19.yüzyıldan itibaren etkin politikalar geliştiren Rusya da, Boğazların güvenliğini etkilediği gerekçesiyle Çanakkale Boğazı çıkışındaki adalarla ilgilendi. Rusya, Avrupa'nın başlıca etkin devletleriyle (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya) rekabet halinde bulunması dolayısıyla, küresel çıkarlarına bağlı olarak adalar konusunda politikalar geliştirdi. Benzer politikayı İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan gibi devletler de izledi.

Bu çalışmada, İtalya'nın Oniki Ada'ya yerleşmesinden (1912) Birinci Dünya Savaşına kadar olan süreçte Rusya İmparatorluğu'nun Boğazönü adalarına yönelik politikası incelendi. Boğazlar politikası temelinde, Rusya'nın diğer devletlerle politik ilişkilerinde Boğazönü adalarının yeri tespit edildi. Rusya'nın Boğazlar konusu kapsamlı ve ayrıntılı başka bir çalışma olacağından, bu makalenin odaklanması Boğazönü Adalarına yönelik oldu². Araştırmanın metodolojisinde öncelikli olarak Rusya'nın Çanakkale Boğazı odaklı adalara yönelik yaklaşımı ortaya konuldu. Daha sonra, adaların nasıl bir diplomatik sürece konu edildiği yazıldı. Konunun incelenmesinde Rusya'nın Avrupa ve Osmanlı Devleti başkentlerindeki elçilerinin kendi Dışişleri ile yazışmaları, Rusya Deniz Kuvvetlerinin görüşlerini ortaya koyan belgeler, Türkçe ve Rusça konuya ait akademik çalışmalar değerlendirildi.

1. Ege Adalarının İtalya ve Yunanistan Tarafından İşgali

Ege Denizi'nin güneydoğusunda bulunan Rodos ve Oniki Ada 1912 Nisan ve Mayıs aylarında Trablusgarp Savaşı zemininde İtalya tarafından işgal edildi. Savaşın sonra Osmanlı Devleti ve İtalya arasında imzalanan 18 Ekim 1912 tarihli Uşi antlaşmasıyla Rodos ve Oniki Ada Osmanlı Devleti'nde kaldı. Ancak İtalya, Yunanistan tarafından adaların işgal edilmesi

² Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki Boğazlar Politikası için bakınız: C. Tükin, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Boğazlar Meselesi*, İstanbul Üniv. Yayınları, İstanbul 1947; Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

ihtimali dolayısıyla boşaltma konusunda hızlı davranmadı. Fransa ile Yunanistan'ın iş birliği yaparak, Ege adalarına yerleşmesini, Doğu Akdeniz'deki çıkarları açısından uygun görmedi. Bu nedenle, Osmanlı Devleti Uşi Antlaşmasının şartlarını yerine getirinceye kadar, adaları boşaltmayacağını açıkladı³.

İtalya, 1911-1912 yıllarında Trablusgarp ve Ege'de Oniki Ada'yı işgal ettiği sırada, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ olmak üzere 4 Balkan devleti Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hakimiyetine karşı Rusya'nın da aracılığı ile ittifak yaptılar. 8 Ekim 1912'de Karadağ, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Bundan 9 gün sonra Bulgaristan ve Sırbistan'ın, 11 gün sonra da Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girmesiyle Birinci Balkan Savaşı başladı.

Yunanistan'ın Ege donanması, 21-22 Ekim 1912'de Limni adasını ele geçirdi. Bir gün sonra, adanın Mondros limanını kendine üs yaptı. Adada Türk ve Yunan halkları bulunmaktaydı. Yunan donanması deniz harekâtına devam ederek, 31 Ekim'de Gökçeada'yı, 1 Kasım'da Semadirek'i, 7 Kasım'da Bozcaada'yı ve 20 Aralık'da Midilli'yi işgal etti⁴. Birinci Balkan Savaşı sırasında Girit, Nikarya (İkaria), Sisam (Samos) adaları halkı Yunanistan ile birleşme kararı aldı. Böylece, 1912 Ekim'inden Aralık'ına kadar Limni (Lemnos), Taşoz (Thasos), Semadirek (Samothraki), Gökçeada (İmroz), Bozcaada (Tenedos), Midilli (Mytilene), Sakız (Khios), Kokuluada (Cunda- Moskonisia) ve İpsara (Psara) adaları Yunan donanması tarafından işgal edildi⁵. Bu sırada, Rodos ve Oniki Ada İtalya'nın işgali altında kaldı. Türk ve Yunan deniz kuvvetleri muharebe halinde iken, her iki tarafta Britanya deniz askerleri bulunmaktaydı. Yunan donanmasının harekât planında İngiliz Amiral Makker'in büyük katkısı oldu⁶.

³ N. Hayta, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 63-65.

⁴ H. ÖZLÜ, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25, 2012-Güz, s. 16; Murat Akbaş, *Balkan Savaşlarında Deniz Cephesi (1912-1913)*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018, s. 99, 100.

⁵ *Islands of the Northern and Eastern Aegean*, General Editor: G.W. Prothero, Published By H.M. Stationery Office, London 1920, s. 20.

⁶ H. Özlü, *a.g.m.*, s. 14, 16-20, 24.

2. Rusya'nın Boğazönü Adaları Politikası

Rusya'nın Boğazönü adalarına yönelik politikasının belirleyici noktası, Çanakkale Boğazı'nın güvenliği⁷. 1900'lü yılların başından itibaren Rusya'nın Boğazlar ve çevresine yönelik geliştirebileceği politikaya engel olabilecek devletlerden İngiltere ve Fransa'nın yanına, bir de İtalya ve Almanya eklendi. Özellikle Almanya, 19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti ile askeri-ekonomik ilişkilerini geliştirerek, Rusya'nın yeni ve güçlü rakibi olarak belirmektedir⁸. Dolayısıyla Rusya, Boğazlar ve çevresi konusunda, yeni bir Avrupa devleti ile daha mücadele etmek zorundaydı.

25 Kasım 1912'de Rusya'nın 2. Harekât Dairesi Başkanı üsteğmen A.V. Nemits tarafından hazırlanan raporda Boğazların önemine yönelik vurgu olduğu gibi, Boğaz çevresi adalar da konu edilmekteydi. Nemits'e göre Rusya, Çanakkale Boğazı'nın her iki tarafından gemilerin rahatlıkla giriş-çıkış yapabileceği statüyü hazırlamalıydı. İstanbul Boğazı'nın Karadeniz tarafında bir bölgede donanma için bir liman ve kale sahibi olmalıydı. Ancak bu kazanım, başka bir devlete Boğaz'da, Marmara'da, Çanakkale Boğazı'nda veya Çanakkale çıkışına yakın takımadalarda bir yer ele geçirme fırsatı sağlayacaksa, buna teşebbüs edilmemeliydi⁹. Dolayısıyla Nemits'e göre Rusya'nın hakimiyet önceliği açısından, İstanbul Boğazı girişi ile Çanakkale Boğazı girişi aynı öneme sahipti.

Nemits'in raporunda, Boğazların herhangi bir bölgesi ve onların giriş-çıkış güvenliğini sağlayan birinci derecede yakın adalar bir bütün halinde değerlendirildi¹⁰. Boğazların veya onun yakın çevresinde bir bölge uğruna diğer bölgelerden feragat edilemeyeceği, Boğazlar alınacaksa, bir bütün halinde çevresiyle beraber alınması önerilmektedir.

⁷ *Mejdunarodnie Otnoşeniya v Epohu İmperializma: Dokumenti iz arhivov Tsarskogo i Vremennogo Pravitelstvo 1878-1917*, (bundan sonraki dipnotlarda: *Mejdunarodnie Otnoşeniya... ..*, şeklinde gösterilecektir.) Seriya III, Tom I, Gosudarstvennoe Sotsiolno-Ekonomičeskoe İzdatelstvo, Moskva-Leningrad 1931, s. XVII.

⁸ Yu. A. Pisarev, *Velikie Derjavi i Balkan Nakanune Pervoy Mirovoy Voynı*, Nauka, Moskva 1985, s. 43.

⁹ Ya. M. Zaher, "Konstantinopol i Prolivı", *Krasny Arhiv*, Tom 6, God: 1924, Moskva, s. 56, 57.

¹⁰ *Gosudarstvennyy Arhiv Rossiyskoy Federatsii* (bundan sonra "GARF" olarak gösterilecektir), Fond 601, opis 1, Delo 549, list 184 ob.

Raporda, Çanakkale Boğazının güvenliğini ilgilendiren Boğazönü adalarının Rusya açısından stratejik önemi açık olarak ortaya konulmaktadır. Balkan Savaşları sırasında Limni ve Bozcaada'nın Yunanistan tarafından işgalinin Rusya çıkarları açısından kabul edilemez olduğu belirtilmektedir. Gökçeada'da ise, Rusya donanmasına demir atmak için bir liman tahsis edilmesi halinde, bu adanın Yunanistan'a verilebileceğine değinilmektedir. Çanakkale Boğazı'na yakın adaların herhangi bir güçlü devletin (büyük devlet) eline geçmemesi öncelikli tercih olarak öne çıkarılmaktadır¹¹.

Nemits'in görüşüne göre Rusya, Boğazlar ve çevresindeki hâkimiyet alanını mümkün olduğu kadar geniş tutmalıdır. Karadeniz ve Ege denizi arasında gemilerinin tam bir serbestiyet içinde seyir yapabilmesi için, Anadolu tarafı ile yetinilmemeli, Balkan yarımadasında da gerekli olacak alana sahip olunmalıdır. Bu karasal bölge içine, Karadeniz ve Ege denizinde donanmaya hakimiyet sağlayacak Girit ile beraber tüm Ege adaları dâhil edilebilir¹². Rusya için Boğazlara hakimiyet, sonrasında Boğazönü adalarını ele geçirmek ve hatta Marmara ve Ege denizlerinde ulaşımı etkileyecek alanların hakimiyet altına alınması önerilmektedir.

Nemits'in görüşlerine uygun bir rapor da Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargahından Koramiral Knez Liven'den Denizcilik Bakanı İ. K. Grigoroviç'e geldi. Bu raporda Koramiral Liven, Nemits'in raporundaki bilgileri değerlendirerek Boğazların önemini vurguladı. Nemits'in ortaya koyduğu, "1910'da Rusya'nın tüm ihracatının % 43'ü Karadeniz üzerinden yapıldığı" bilgisine dayanarak, Rusya'nın gelişiminde Karadeniz'den serbest bir şekilde çıkışın birinci derecede önemli olduğunun altını çizdi. Grigoroviç, Amiral Liven'den gelen raporun bir kopyasını aynı gün (25 Kasım 1912) Dışişleri Bakanına ilettili¹³.

Dışişleri Bakanlığı, Boğazlar ve adaları ilgilendiren raporlar geldiği sırada, Rusya'nın çıkarları açısından Çanakkale Boğazı'nın Ege tarafı çıkışı sonrası hangi adaların Osmanlı Devleti'nde ve Yunanistan'da kalabileceği konusunda Denizcilik Bakanlığının fikrini sordu. Denizcilik Bakanlığı adaları Rusya açısından önem derecesine göre 3 kısma ayırdı: birincisi, Gökçeada, Limni, Bozcaada ve Semadirek, ikincisi iç Kiklad ve üçüncüsü

¹¹ Ya. M. Zaher, *a.g.m.*, s. 57.

¹² Ya. M. Zaher, *a.g.m.*, s. 58, 59.

¹³ Ya. M. Zaher, *a.g.m.*, s. 57, 58.

dış Kiklad'dır. Birinci grup adalar Çanakkale Boğazı'nın doğrudan yakınında bulunduğu için dolayı zayıf bir devletin elinde bulunması gereklidir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin elinde bulunması tercih edilmelidir. İkinci ve üçüncü derecedeki adalar güçlü bir devlete bırakılabilir, ancak bu Avusturya olmamalıdır. Raporda, adalarda güçlü bir devletin veya Osmanlı Devleti yerine Yunanistan'ın da tercih edilebileceği belirtilmektedir. Osmanlı Devleti veya Yunanistan'ın almasının Rusya açısından bir farkının olmadığı da belirtilmiştir¹⁴.

3. Devletlerarası İlişkilerde Ege Adaları Konusuna Rusya'nın Tepkisi

Rusya'nın adalar politikasında belirleyici bir diğer etken, devletlerarası ilişkilerdi. Birinci Balkan Savaşı devam ederken, Yunanistan'ın Adriyatik'te destekçilerinden biri Fransa'ydı. Fransa, Yunanistan'ı İtalya'ya karşı denge olarak planlamaktaydı. Yunanistan, gerek Fransa'nın, gerekse İngiltere'nin desteğiyle Ege Adalarını istedi. Ancak bu talep Rusya'yı rahatsız etti. Rusya, Boğazönü adaları olarak adlandırılan Çanakkale Boğazı çıkışındaki Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Semadirek adalarının Yunanlılara verilmesini istemiyordu. Yunanistan ve onu himaye edenlerin bu adalarda nüfuz kurarak Boğazın çıkışını kapatabilecekleri endişesini taşımaktaydı¹⁵. Rusya Dışişleri Bakanı S. Sazonov, Fransız elçisine Petersburg'da adalarla ilgili olarak düşüncelerini aktardı. Buna göre, Sazonov, Yunanistan'ın Girit'i alabileceği, ancak başka hiçbir adayı alamayacağını; Yunanistan'ın, Bizans'ın varisi gibi davranıp Çanakkale Boğazı'na hâkim olamayacağını; Boğazların savaş sırasında ticaret gemilerine açık olması gerektiğini belirtti. Sazonov'un yaklaşımından anlaşıldığı üzere, Ege Denizi'nde Yunanistan hâkimiyetinin Rusya ticaretine zarar verebileceği endişesi vardı¹⁶.

Rusya, Yunanistan'ın İngiltere ile yakın olması ve politik tercihlerine güvenmemesi dolayısıyla, adalar konusunda Osmanlı Devleti lehine çözüme yakın duruyordu. 18 Aralık 1912'de yapılan Büyükelçiler

¹⁴ Ya. M. Zaher, *a.g.m.*, s. 60, 61.

¹⁵ *İstoriya Diplomatii, Diplomatiya v Novoe Vremya, (1872-1919), Tom II*, Sostavil: H.M. Hvostov, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politiceskoy Literaturı, Moskva 1945, s. 229.

¹⁶ F.İ. Notoviç, *Diplomatiçeskaya Borba v Godi Pervoy Mirovoy Voynı*, Tom Perviy, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1947, s. 113, 114.

konferansında İngiltere tarafı Limni, Gökçeada ve Semadirek adalarının Yunanistan'da kalmasını savunurken, Rusya ise bu adaların Osmanlı Devleti'nde kalması taraftarı bir tavır sergiledi¹⁷. Aynı konferansta Arnavutluk konusu, "Büyük" devletlerin aralarında değerlendireceği bir konu olarak bırakıldı. Bu konferans öncesinde Arnavutluk'un güneyine yerleşmeye çalışan Yunanistan, bir anlamda Adriyatik Denizi'nin giriş-çıkışını kontrol edecek boğaza hakim olmaya çabalıyordu. Bu durumdan rahatsız olan özellikle İtalya'ydı¹⁸. İtalya, gerek Adriyatik'te, gerekse Ege tarafında İngiltere ve Fransa destekli Yunanistan'ın tavırlarından rahatsız olan başlıca ülkeydi¹⁹.

İngiltere de İtalya gibi, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk bölgesinden çekilmesi taraftarıydı. Yunanlıların, sonuçları ağır olacak romantik davranışlarından kaçınmaları gerektiği kanaatindeydi. Bu nedenle İngiltere, Güney Arnavutluk bölgesi konusunda Yunanistan'ın Büyük Devletlerin kararlarına uymasını istedi. Aksi takdirde Kavala'yı Bulgaristan'a verme konusunda Rusya, Avusturya ve İtalya'yı tahrik edeceğini, hatta bu devletlerin Ege adaları konusunda kendisine zorluklar çıkaracakları kanaatindeydi²⁰.

Boğazönü dahil Ege Adaları ve Arnavutluk konusu henüz bir çözüme kavuşturulamadan 30 Mayıs 1913'de Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasındaki savaşı bitiren Londra antlaşması imzalandı. Buna göre Girit adasının Yunanistan'a ait olduğu kabul edildi. Geri kalan Ege adalarının kaderi ve Arnavutluk'un sınırının belirlenmesi Avrupa'nın Büyük devletleri olarak kabul edilen İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Rusya'nın görüşüne bırakıldı²¹.

Ege adaları konusu büyük devletlerin diplomatik mücadelelerinde pazarlık için kullanılabilecek bir konu olarak kaldı. Almanya, Avusturya ve

¹⁷ *Balkan Harbi Kronolojisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 90.

¹⁸ G. Yellice, "Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) Meselesi 1912-1914, *ÇTTAD*, XXI / 42 (2021 Bahar), s. 115, 118.

¹⁹ G. Yellice, Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi (ATAD)*, Yıl 2021, Sayı 5, s. 294.

²⁰ G. Yellice, A.g.m., *ÇTTAD*, XXI / 42 (2021 Bahar), s. 122.

²¹ H. Pazarıcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, A.Ü. S.B.F. yayınları, Ankara 1986, s. 2.

İtalya devletleri Yunan donanması tarafından işgal edilen adaların tamamının Yunanistan'a ait olduğunu kabul niyetinde değillerdi. Boğazönü adaları olan Gökçeada ve Limni'nin ve Anadolu'ya oldukça yakın olan Midilli ve Sakız'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi fikrindeydiler. Fransa ve İngiltere ise, Midilli ve Sakız'ın Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi taraftarı değillerdi. Özellikle Fransa, Oniki Ada ve Rodos dahil Egedeki tüm adaların Yunanlılara verilmesi yaklaşımına sahipti. İngiltere, zayıf bir şekilde Fransa'yı desteklemekteydi. İngiltere için önemli olan adaların büyük bir devletin egemenliğinde bulunmamasıydı²².

Balkan Savaşı'nın başında Rusya adına Dışişleri Bakanı Sazonov, Fransa'nın Petersburg elçisine, Yunanistan'ın sadece Girit'i alabileceğini diğer adaları almaması gerektiğini belirtti. Ancak Rusya, Yunanistan donanmasının Ege adalarını işgali ile politikasını değiştirdi. Yunanistan'ın işgallerine sert tepki göstermedi. Bununla birlikte Rusya tarafı, Yunanistan'ın Kral Konstantin yönetiminin kendilerine karşı dostluklarına güven duymamaktaydı. Aslında Rusya'nın amacı, "Bizans" varisi gibi hareket eden Yunanistan'ın boğazların güvenliğini tehdit edecek şekilde adalara yerleşmemesiydi²³.

Avusturya-Macaristan ve İtalya Londra antlaşması sonrası (Mayıs 1913), Adriyatik ve Ege'deki pazarlıklara bağlı olarak, Yunanistan'ın Ege'deki işgallerine itirazlarını yumuşattılar. 1913 Ağustos'unun ikinci yarısında elçilerin Londra'da buluşmasında, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'tan ve Sazan (Sazani, Saseno) adasından uzaklaştırılması düşüncesi İtalya ve Avusturya-Macaristan'ın yumuşamasında etkili oldu. Burada yapılan ön görüşmelerde Yunanistan'ın Gökçeada, Bozcaada ve Taşoz adaları hariç Ege'de işgal ettiği adaları alabileceği planlandı. İtalya'nın işgali altında bulunan Oniki Ada ise Avrupa'nın etkin altı devletinin kendi aralarındaki görüşmelere bırakıldı. 1913 Ağustos'undaki tasarının resmi bir bağlayıcılığı henüz yoktu. Ancak sorunun devletlerarası imzalarla karara bağlanacağı süreç için önemli bir aşamayı²⁴.

Osmanlı Devleti için, 1913 Ağustos'unda Londra'daki görüşmelerde tasarlanan planın kabul edilebilir yanı bulunmamaktaydı. Çünkü devletlerarası hukuk ve diplomasi açısından Oniki Ada kendisine ait olup, buna

²² F.İ. Notoviç, *a.g.e.*, s. 113.

²³ F.İ. Notoviç, *a.g.e.*, s. 113, 114.

²⁴ F.İ. Notoviç, *a.g.e.*, s. 114, 115.

yönelik adım bulunmamaktaydı. Ayrıca Ege'de Yunanistan hem Anadolu'nun hem de Adalar denizinin güvenliğini sarsacak şekilde kendisine ait olmayan adaları işgal etmişti. Dolayısıyla Londra'daki görüşmelerin kendisi açısından hukuki dayanağı yoktu, ancak bu Avrupalı devletlerin kendi aralarındaki dengeleri koruma, Osmanlı Devleti'ne yönelik paylaşımcı niyetleri ile açıklanabilir durumdaydı.

Osmanlı Hükümeti, Midilli ve Sakız adasının Yunanistan'da kalması halinde, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne huzur vermeyeceğini, buraya askeri üs kuracağını, Anadolu'nun kıyılarına yönelik politik oyunları için bir laboratuvar yapacağını ve kaçak silah akışına sebep olacağını bildirdi. Ekim 1913'te Osmanlı Devleti'nin Berlin elçisi Mahmut Muhtar Paşa, Fransa Dışişleri Genel Sekreteri Jül Kambon'a (Jules Cambon) aynı kaygıyı ilettili. Midilli ve Sakız adalarının Yunanistan'da kalması halinde, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a savaş ilan edeceğini bildirdi. Muhtar Paşa 17 Kasım 1913 beyanında Osmanlı Devleti'nin Taşoz (Thasos) için tartışma çıkarmayacağını, ancak, Anadolu'nun hemen yakınında bulunan Midilli, Sakız ve Sisam adalarından vazgeçmesinin mümkün olmayacağını belirtti. Eğer Yunanistan bu adalardan vazgeçerse, Rodos adasının ona verilmesine karşı çıkılmayacağını bildirdi²⁵.

Avrupa'nın beş etkin devleti ve Rusya Yunanistan lehine tavırlarını korudular. Adalar konusunda bir çözüm getirmeyen 30 Mayıs 1913 Londra antlaşması maddeleri 14 Kasım 1913'te Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında imzalanan Atina antlaşması ile tekrar onaylandı²⁶. Rusya da 1913 yılının sonundaki gelişmelere bağlı olarak Yunanistan'ın Ege'de işgal ettiği adaları büyük kısmını almasında bir sakınca görmemeye başladı. Rusya'nın Ege adalarına bakışında değişikliğe, Almanya'nın İstanbul'da nüfuzunun artması önemli bir etki yaptı. Osmanlı Devleti Kasım 1913'te Almanya ile bir antlaşma yaparak, Alman subayların Osmanlı ordusunda görev almasını sağlayacak zemini hazırladı. Limon Von Sanders'in komutanlığında Alman askeri görevliler İstanbul'a geldiler. 24 Aralık'ta İstanbul'a gelen Limon Von Sanders Boğazlarda bulunan birliğin (korpus) komutasını alarak düzenlemeler yapacaktı²⁷. Bilindiği üzere Rusya, İstanbul ve boğazlarda herhangi güçlü bir devletin bulunmasını istemiyordu. Alman general Limon Von Sanders'in Boğazları koruyacak şekilde Osmanlı ordusunu

²⁵ F.İ. Notoviç, *a.g.e.*, s. 117, 132, 133.

²⁶ H. Pazarcı, *a.g.e.*, s. 2, 3.

²⁷ *İstoriya diplomatii...*, s. 236.

düzenlemekle görevlendirilmesi, Rusya ve Almanya arasındaki ilişkilerin gerginliğinin artmasında önemli bir safha oldu²⁸. Rusya'nın adalar konusunda İngiltere ve Fransa ile ortak noktaya doğru gelmesinde Almanya'nın boğazlarda askeri olarak güçlenmesinin etkisi büyüktü²⁹.

1913 Aralık ayında Ege adaları meselesi etkin bir şekilde ele alınmaya başlandı. İngiltere Dışişleri Bakanı E. Grey, adaların Yunanistan'a verilmesi yönünde konuyla ilgili etkin devletlere teklifte bulundu³⁰. Avrupalı etkin devletler ve Rusya, Arnavutluk meselesinde Yunanistan'ın geri adım atması ve bunun karşılığında da Ege'de ayrıcalıklar verilmesine gayret ederek, Arnavutluk ve Ege adaları konusunu suni olarak birbirine bağladılar³¹. Rusya tüm adaların verilmesi taraftarı değildi. Ancak, keskin bir tepkisi de yoktu. Osmanlı Devlet yöneticilerinin ise Anadolu'ya yakın adaları Yunanistan'a vermek gibi niyetleri yoktu. Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi Rıfat Paşa 23 Aralık 1913'te, Fransa'nın yeni Dışişleri Bakanı Haston Dumerg'e Sakız ve Midilli'yi (Kios ve Mitilen) almak için her yolun deneneceğini aktardı³². Ancak Avrupa'nın etkin devletleri birbirleri arasındaki dengeyi de dikkate alarak adaların Yunanistan'a verilmesine yol açacak zemini hazırladılar. İtalya'yı doğrudan karşılığın almayacak şekilde, Oniki Ada konusunda sessiz kaldılar. Yani Ege'de İtalyanın varlığı kabul edildi. Hâlbuki üç mesele (Arnavutluk, Oniki Ada, Yunan işgalindeki adalar) birbirinden bağımsız gelişmelerdi. Oniki Ada konusu, Osmanlı Devleti ve İtalya arasında bir sorun olmasına rağmen, Adriyatik tarafı ile bağlantılı diplomatik denklemin içine girdi.

Rusya, adalar konusunda Londra merkezli gelişmelere keskin bir tepki ortaya koymazken, kendi içinde ve bazı devletlerle diplomatik yazışmalarda, özellikle Limni konusunda duruşunu korumayada çalışıyordu. Rusya'nın özellikle Denizcilik kuvvetleri, Limni'nin stratejik açıdan Osmanlı yönetiminde kalmasını istemekteydi. Ancak Dışişleri Bakanlığının bu konudaki tavrı ilginçti. Bir taraftan Limni'nin Osmanlı Devleti'nde kalması

²⁸ F.i. Notoviç, *a.g.e.*, s. 82.

²⁹ Yu. V. Luneva, *Bosfor i Dardanelli*, Kvadriga: Obyedinennaya Redaktsiya MVD Rossii, Moskva 2010, s. 199, 200.

³⁰ N. Hayta, *a.g.e.*, s. 98.

³¹ Notoviç, *a.g.e.*, s. 138; Hayta, *a.g.e.*, Ankara 2008, ss. 96, 112. Epir ve Ege adaları sorununun birbiri ile bağlantılı olduğu Rusya'nın Paris elçisi Aleksandr İzvol'skiy'in ülkesi dışişleri bakanı Sergey Sazonov'a yazdığı adalar ile ilgili yazıda açık olarak ifade edilmiştir. *Mejdunarodnie Otnoşeniya...*, s. 211, 212.

³² F.İ. Notoviç, *a.g.e.*, s. 138; N. Hayta, *a.g.e.*, Ankara 2008, s. 96, 112.

için sorunu tekrar canlandırmasının zor olduğunu imparator II.Nikolay'a yazarken³³, diğer taraftan Dışişleri Bakanı Sazonov, 14 Ocak 1914'te Paris'te bulunan elçilerine, Limni'nin Osmanlı Devleti'nde kalması taraftarı olduklarını Fransa dışişlerine iletmesini istemekteydi. Almanya, İtalya ve Avusturya da Limni'nin Yunanistan'a verilmesini istememekteydiler³⁴. Bu durumda, Rusya, İtalya, Avusturya-Macaristan gibi devletlerin iknası için Yunanistan'ın Arnavutluk'taki niyetlerinden kesin olarak vazgeçmesi gerekmektedir.

İngiltere, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk (Epir bölgesi) bölgesine yönelik taleplerinden vazgeçmesi gerektiğini 20 Ocak 1914'te Rusya Dışişlerine bildirdi. Rusya'da bu konuda hem fikirdi. İtalya, Yunanistan'ın 1 Mart'tan itibaren Güney Arnavutluk bölgesini boşaltmaya başlamasını ve 31 Mart' kadar bunun sonlanmasını istedi. İtalya'nın bu talebi kabul edildi. Uyulmaması halinde askeri kuvvet kullanılabileceği planlaması da yapıldı³⁵.

İngiltere ve Fransa merkezli geliştirilen diplomasi çerçevesinde Midilli ve Sakız adasının Yunanistan'a bırakılması kararlaştırıldı. Bu karar diğer dört devlet tarafından da (Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya) tepki almadı. Osmanlı Devleti'nin bu karara tepkisini engelleme amaçlı askeri nitelikli gemi gönderilebileceği de kabul edildi³⁶.

Şubat 1914'te Avrupalı başlıca etkin devletler Londra'da bir araya geldiler. Bu toplantıda, Oniki Ada ile ilgili herhangi bir karar almayıp, bu adaların üstü kapalı olarak İtalya'nın egemenliğinde kalmasına göz yumdular. Yunan donanmasının işgal ettiği Gökçeada, Bozcaada ve Meis'i Osmanlı Devleti'ne, kuzeydoğu Ege adalarını ise Yunanistan'ın " zilliyetine" (possession) bıraktılar. Adalarda Yunanistan'ın herhangi bir askeri tahkimat yapamayacağını karara bağladılar. Aldıkları kararları, 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a, 14 Şubat 1914'te Osmanlı Devleti'ne bildirdiler³⁷. Böylece, Gökçeada, Bozcaada ve Meis Osmanlı Devleti'ne bırakılırken, Yunan işgalindeki diğer adalar Yunanistan'a kaldı³⁸. Londra'da toplanan Avrupa'nın etkin devletleri ve Rusya, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk (Kuzey Epir

³³ *Mejdunarodnie Otnoşeniya...*, s. 45.

³⁴ *A.g.e.*, s. 3, 4, 16.

³⁵ *A.g.e.*, s. 60, 211, 267.

³⁶ *A.g.e.*, s. 142, 143.

³⁷ H. Pazarıcı, *a.g.e.*, s. 2, 3.

³⁸ N. Hayta, *a.g.e.*, s. 128.

bölgesi) ve Sazan (Sazani) adasını 1 Mart 1914'ten itibaren bir ay içinde boşaltmasını istediler³⁹.

Londra notasına Yunan hükümeti olumsuz tepki vermedi. Rusya'nın Atina Büyükelçisi, 22 Şubat 1914'te kendi Dışişleri Bakanına yazdığı yazıda, 13-14 Şubat 1914 tarihinde Rusya ve Avrupalı devletlerin Arnavutluk'un güneyini boşaltması için Yunanistan'a bildirdikleri notaya, Yunan tarafının olumlu yaklaşmasının, Ege'de kendisinin desteklenmesi için büyük bir adım olduğu kanaatini⁴⁰ taşımalarından kaynaklandığını yazdı.

Şubat 1914'te Londra'da Avrupa'nın etkin devletleri, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u boşaltmasına karşılık Ege Adalarını bağışlamış görünüyordular. Adriyatik muhtemel bir Sırbistan-Avusturya ve buradan Avusturya-Rusya çatışmasını önlemek, yine aynı şekilde İtalya-Yunanistan ve buradan İtalya-Fransa çatışmasını engellemek adına, Arnavutluk'un güney bölgesi, kendine has Arnavutluk yapılanması içinde bırakıldı. Buna karşılık Osmanlı Devleti egemenlik alanı olan Ege'deki bazı adalar Yunanistan'a bırakıldı.

Osmanlı Devleti Londra'da kendisine Meis, Gökçeada ve Bozcaada'nın bırakılması, diğer adaların Yunanistan'a verilmesi kararından memnun kalmadı. Osmanlı Devleti Meclisi'nde notaya nasıl cevap verilmesi gerektiği tartışıldı. Eğitim Bakanı Şükrü Bey, Cemal Paşa ve Enver Paşa notaya şimdilik cevap verilmemesi taraftarıydılar. Talat Paşa da bu soruna cevabı ertelemek ve İttihat Terakki Partisi içinde tartışılmasından sonra karara varılmasını önerdi. Meclis'de başkanlığı yürüten Mithat Şükrü Bey, notaya verilecek tepkiye bağlı olarak zararlı sonuçlar ortaya çıkabilir endişesini dile getirdi. Sonuçta, Talat Paşa'nın görüşleri doğrultusunda notaya verilecek tepki karara bağlandı⁴¹.

Osmanlı Devleti yöneticileri, Yunanistan ile doğrudan görüşmeler yoluyla adaların hiç olmazsa bir kısmını almaya çalıştıysa da, bir sonuç elde edemedi. Osmanlı Devleti, özellikle Midilli ve Sakız adasının Yunanistan'da kalmasını istemiyordu. Bunlar Anadolu'nun güvenliğini etkileyecek ilk

³⁹ İerusalimskiy Yu. Yu., A.M. Tiunçik, "Uçastie Rossii v Reşenii Obşeyevropeyskih Voprosov ob Ostrovah Egeyskogo Morya i Statuse Severnogo Epira v Pervoy Polovine 1914 goda", *İzvestiya Samarskogo Tsentra Rossiyskoy Akademii Nauk, İstoriçeskie Nauki*, Tom 1, No: 2, 2019, s. 93.

⁴⁰ *Mejdunarodnie Otnoşeniya...*, s. 395, 396.

⁴¹ *A.g.e.*, s. 370.

başta gelen adalardı. Ancak müzakere için muhatabı Yunanistan değil, Avrupalı devletlerdi. Bu sorunu çözmek için Said Halim Paşa, Rusya'nın İstanbul'da bulunan elçilik danışmanı diplomat Konstantin N. Gulkeviç aracılığıyla Londra görüşmeleri sonrası 24 Şubat 1914'te Rusya'dan yardım istedi. Gulkeviç, diğer devletlere aynı şekilde bir müracaatta bulunmaması karşılığında talebi kendi devletine iletteceğini belirtti. Gulkeviç, kendi dışişlerine durumu bildirirken, eninde sonunda Sakız ve Midilli'nin Osmanlı Devleti'nde kalacağını, bu nedenle bu durumun değerlendirilebileceği şeklinde kanaatini de ekledi. Ancak Rusya Dışişleri Bakanlığı 25 Şubat'ta bu talebe verdiği cevapta, Londra'da adalarla ilgili alınan kararlara uyulması gerektiğini, hatta Osmanlı Devleti'nin adalara yönelik herhangi bir hareketinin Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın da dahil olduğu yeni bir Balkan karışıklığına yol açabileceği kanaatini ekledi. İstanbul'daki Rusya elçisi Mihail Nikolayeviç Girs, bu bilgiyi Said Halim Paşa'ya aktardığında, Paşa, barış yolu ile haklarını aradıklarını bildirdi⁴².

Şubat 1914 Londra'da Ege'nin kuzeyindeki adalar içinde Limni'nin de Yunanistan'a verilmesi Rusya'nın Boğazönü adalar politikası açısından uygun değildi⁴³. Ege Adaları, Boğazlar, Güney Arnavutluk konusu üzerinde başlıca 6 devletten (İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya, Fransa, Rusya) biri olarak Rusya etkin diplomasisine rağmen Ege Adaları konusunda 1914 yılına gelinirken istediği sonuçları alamadı. Ancak mevcut durumu kalıcı olarak da kabul etmedi.

Rusya Dış işleri Avrupa dengelerine bağlı diplomasi yürütürken, askeri kanat adalardan stratejik öneme sahip olanları bırakma niyetinde değildi. Bu niyetlerini Birinci Dünya Savaşı başladığında yine ortaya koydular. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başlarında da adalarla ilgili daha önce gelen raporlardaki yaklaşım benzer şekilde tekrar ortaya konuldu. Rusya, 1913 Ağustos'u öncesi düşüncelerini koruyordu. 1914 Kasım'ında Boğazlar ve Boğazönü adalarının kara-deniz harekâtı açısından önemini ortaya koyacak şekilde bir rapor general Y.N. Danilov'un talebiyle hazırlandı. Bu raporda, o tarihte Karadeniz Donanma kuvvetlerinden 2.derece kaptan A.V. Nemits'in ve 2. derece kaptan A.D. Bubnov'un verileri de kullanıldı. Raporda, Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Semadirek'den oluşan Boğazönü adalarının Çanakkale Boğazı'nın bir parçası olduğu belirtildi. Çanakkale

⁴² A.g.e., s. 417, 418, 423, 424.

⁴³ A.M. Tiunçik, a.g.m., s. 98.

darboğazı ve onu çevreleyen bölgeyi ele geçirmek ve burada yerleşmenin Rusya için ideal bir sonuç olacağına vurgu yapıldı. Çünkü Çanakkale Boğazı'nın bir tarafına veya iki tarafına hakim olmak, Gökçeada ve Bozcaada'ya hakim olmadıkça yeterli değildi⁴⁴.

Çanakkale Boğazı'nın Ege girişinde gemilerin manevra yapması için bir alana ihtiyaç vardı. Donanmanın gücünü rahatça açabileceği ve tekrar savaşa dönebileceği bir alan gerekliydi. Dolayısıyla, su bölgesinin yanında bir deniz kalesi olmalıydı. Böyle bir deniz kalesi harekât alanı sağlayacağından yakınındaki adalar bu amaçla kullanılabilirdi. Ada, manevra alanı oluşturmaya imkân sağlayacağı gibi, bir savunma hattı oluşturmaya fırsat sağlayabilirdi. Dolayısıyla, Boğazönü adalarının alınması gerekliydi. Gökçeada ve Bozcaada boğazdan serbest çıkışa doğrudan etki edecek adalar olarak nitelenirken, Limni ve Semadirek ise, Çanakkale Boğazı'na doğru yüzen gemilere karşı büyük veya küçük tehdit oluşturabilecek konumda değerlendirilmişlerdir⁴⁵.

Raporda, Gökçeada ve Bozcaada yanında Limni adasının da Rusya'nın elinde bulunması gerektiği öngörülmektedir. Limni'ye konumu dolayısıyla Semadirek'ten daha fazla önem atfedilmektedir. Limni'ye hakim olduğunda, Ege'nin kuzeydoğu kısmına hakimiyetin kolay olacağı düşünülmektedir. Limni'de Rusya donanmasının kendisini daha iyi savunabileceği belirtilmektedir. Eğer Rusya, Limni ve Semadirek adalarına hakim olamayacaksa, güçlü bir devletin de buraya hakim olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu plan gerçekleştirilmezse, ikinci alternatif olarak, stratejik öneme sahip bu adalar için ikinci derece gücü olan bir devlet ile bu adalarda anlaşılabilirliği önerisi vardır. Bu devletin Yunanistan olabileceği belirtilmiştir⁴⁶.

Gerek 1912 ve gerekse 1914 yılında hazırlanan raporlara bakıldığında, Boğazönü adalarına yönelik Rusya askeri stratejistleri, mümkünse 4 adanın da hakimiyet altına alınmasını, bu olmazsa ikinci derece bir devlet ile anlaşarak adaları kullanma koşullarının oluşturulmasını önermektedirler.

⁴⁴ GARF, Fond 601, opis 1, Delo 549, list 183, 183 ob.

⁴⁵ GARF, Fond 601, opis 1, Delo 549, list 188, 188 ob.

⁴⁶ GARF, Fond 601, opis 1, Delo 549, list 184, 184 ob.

Sonuç

Çanakkale Boğazı önünde bulunan adalar, uluslararası ulaşımın ve Anadolu'nun güvenliği açısından stratejik öneme sahip olduklarından Rusya ve özellikle Osmanlı Devleti tarafından Boğazın uzantıları olarak değerlendirildi. 1912-1914 sürecinde yaşanan askeri çatışmalar ve diplomatik müzakerelerde Osmanlı Devleti mümkünse tüm Ege adalarını, özellikle de Anadolu'ya yakın olanları elinde tutmak istedi. Avrupa'nın başlıca etkin devletleri (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya) ve Rusya kendi aralarındaki rekabete bağlı olarak, güçlü bir devletin buralara yerleşmesini istemediler. İngiltere ve özellikle Fransa zaman zaman Yunanistan lehine tavırlar alırken, Rusya, güçlü bir devlet veya onun nüfuz ettiği bir başka devletin almasındansa, Osmanlı Devleti'nde kalmasını tercih etti. Rusya açısından Boğazönü adları, özellikle Boğazların güvenliği açısından önemliydi.

Boğazönü adaları ve hatta tüm Ege Adaları üzerinde 1912-1914 sürecinde Rusya'yla beraber Avrupalı etkin devletlerin kendi aralarındaki nüfuz mücadelesi, İtalya ve Yunanistan'ın işgal ettiği adalar konusunda kesin bir kararın alınmasını engelledi. Özellikle Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan'ın kendi dış politikalarına uygun olarak tavırları, İngiltere ve Fransa'nın adalar konusunda Yunanistan lehine dönen tavırlarının önüne geçti. Rusya, Boğazönü adalarında kendi devlet çıkarlarına (ekonomik, askeri) uygun çözümlere destek verdi. Çünkü, 19.yüzyıldan itibaren dış siyasetinin odak noktasında bulunan Boğazların güvenliği açısından çevre bölgelerle de ilgilenmekteydi. Rus dış politikası, Yunanistan'a olan güvensizliğinden kaynaklı, adaların Osmanlı Devleti'nde kalması ya da tarafsız hale getirilmesi yönünde bir eğilim sahibiydi.

1912-1914 sürecinde Boğazönü ve Ege adalarına yönelik politikaların şekillenmesinde, Avrupa'nın etkin devletleri ve Rusya'nın kendi aralarındaki rekabete bağlı, birbirlerine karşı temkinli ve başka toplumlar üzerinden pazarlıklı diplomasi geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Fransa ve İngiltere, kendi nüfuzlarında "zayıf" bir ülkeyi (Yunanistan'ı) Ege'de Almanya ve Rusya varlığına karşı güçlendirme amacıyla oldukları dikkat çekmektedir. İtalya'nın, Adriyatik'te güçlenecek Yunanistan'ı engellemek için Güney Arnavutluk bölgesinden Yunanistan'ın çıkarılması karşılığında, Oniki Ada dışında adaların Yunanistan'ın kullanımına

verilebileceğine yönelik İngiltere ve Fransa'nın tavrına güçlü itirazları olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Fransa ve İngiltere'nin, 1912-1913 Balkan Savaşları sonrası Ege Denizinde İtalya'nın Oniki Ada'yı iade etmemesi konusunu devletlerarası krize dönüştürmeyecek şekilde askıda tuttukları tespit edilmektedir. Bu tavır, daha büyük krizlerde (büyük bir dünya savaşı gibi) oluşacak saflaşmaya etki edecek şekildedir. Bu devletler arasında Rusya'nın ise, küresel mücadelenin bir bölgesi olan Ege, Adriyatik ve Balkanlar bütününde güçlenen Alman nüfuzuna karşı, İngiltere ve Fransa desteğini kaybetmemek için, temkinli dış politika izlediği dikkat çekmektedir. Ancak Rusya'nın, Boğazönü adaları konusunda, Boğazların güvenliğine bağlı olarak, kendi lehine çözüm için Fransa ve İngiltere ile yoğun diplomatik yazışmalara da giriştiği anlaşılmaktadır.

Rusya yönetimi, 1912-1914 Osmanlı Devleti ve Boğazönü adalarına yönelik politikasında askeri uzmanlarının görüşleriyle, diplomatlarının dış politika imkanlarını uzlaştırmaya çalışmıştır. Özellikle Rusya Deniz Kuvvetleri'nin Boğazönü adalarının Osmanlı Devleti'nde kalması ve daha sonraki süreçte Rusya'nın ele geçirebileceğine yönelik hedefler çizdiği, Dışişleri Bakanlığı'nın ise, onların görüşlerini desteklemekle birlikte, devletlerarası diplomatik mücadeleye bağlı olarak tepkiler geliştirdiği görülmektedir.

Sonuç itibariyle, 1912-1913 I. Balkan Savaşı sırasında Yunan donanmasının adaları işgali sonrası oluşturduğu fiili durum, adalar konusunda diplomatik görüşmeleri zorunlu hale getirdi. İngiltere ve Fransa'nın desteği ile Oniki Ada, Gökçeda, Bozcaada dışındaki Ege adaları Yunanistan'ın zilliyetinde kaldı. 19. yüzyıldan itibaren devam eden Avrupalı devletler ve uluslar arasındaki güç ve ideoloji temelli mücadele 1912-1914 döneminde Ege adaları konusunda da kendisini gösterdi. Büyük krizlere veya savaşlara yol açacak Kuzey Doğu Akdeniz (Ege Denizi) üzerinden şiddetlenen sorunlar, özellikle 1878'den sonra yeni saflaşmalara zemin teşkil eden diplomatik çatışmaların içine eklendi. Rusya, bu diplomatik çatışmanın içinde, Boğazlar merkezli Boğazönü adalarını (Özellikle Limni, Gökçeda, Bozcaada'yı) korumaya alacak politikalar geliştirdi.

KAYNAKÇA

Arşiv

Gosdarstvennyy Arhiv Rossiyskoy Federatsii, Fond 601, opis 1, Delo 549. "Zapiska kapitana II-go ranga A.D. Bubnova, Voennno-morskoe znaçenie ostrovov egeyskogo arhipelaga, privilegyuşih k Dardanel'skomu Prolivu".

Yayınlanmış Arşiv Belgeleri ve Telif Eserler

AK, Gökhan, "Ege'deki Hayalet: Türk - Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler", *CTAD*, Yıl 10, Sayı 20 (Güz 2014) ss. 255-288.

AKBAŞ, Murat, *Balkan Savaşlarında Deniz Cephesi (1912-1913)*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018.

Balkan Harbi Kronolojisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

HAYTA, Necdet, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

Islands of the Northern and Eastern Aegean, General Editor: G.W. Prothero, Published By H.M. Stationery Office, London 1920.

İERUSALİMSİKİY, Yuriy Yuryeviç, TİUNÇİK Andrey Mihayloviç, "Uçastie Rossii v Resenii Obşeyevropeyskih Voprosov ob Ostrovah Egeyskogo Morya i Statuse Severnogo Epira v Pervoy Polovine 1914 goda", *İzvestiya Samarskogo Tsentra Rossiyskoy Akademii Nauk, İstoriçeskie Nauki*, Tom 1, No: 2, 2019.

İstoriya diplomatii, Diplomatiya v Novoe Vremya, (1872-1919), Tom II, Sostavil: H.M. Hvosotov, Gosudarstvennoe İzdatelstvo Politiceskoy Literaturı, Moskva 1945.

KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

LUNEVA, Yuliya Viktorovna, *Bosfor i Dardanelli*, Kvadriga:Obyedinennaya Redaktsiya MVD Rossii, Moskva 2010.

Mejdunarodnie Otnoşeniya v Epohu İmperializma: Dokumentı iz Arhivov Tsarskogo i Vremenogo Pravitelstv. 1878 - 1917., Seriya III, Tom I, Gosudarstvennoe Sotsiolno-Ekonomiçeskoe İzdatelstvo, Moskva-Leningrad 1931, s. XVII.

NOTOVIÇ, Filipp İosifoviç, *Diplomatiçeskaya Borba v Godı Pevoy Mirovoy Voynı*, Tom Per-viy, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1947.

ÖZLÜ, Hüsnü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII / 25, 2012 Güz. ss. 9-32.

PAZARCI, Hüseyin, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, A.Ü. S.B.F. yayınları, Ankara 1986.

- PİSAREV, Yuriy Alekseyeviç, *Velikie Derjavı i Balkanı Nakanune Pervoy Mirovoy Voynı*, Nauka, Moskva 1985
- ŞENER, Bülent, Ege Denizi'nde Egemenlięi Tartışmalı Ada, Adacık, Kayalıklar Sorunu ve Son Durum: Kardak Kayalıkları Kimin? <https://21yyte.org/tr/merkezler/ege-denizinde-egemenligi-tartismali-ada-adacik-kayaliklar-sorunu-ve-son-durum-kardak-kayaliklari-kimin> (10.09.2022)
- TUKİN, Cemal, *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Boğazlar Meselesi*, İstanbul Üniv. Yayınları, İstanbul 1947.
- YELLİCE, Grhan , "Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) Meselesi 1912-1914, ÇTTAD, XXI / 42 (2021 Bahar), ss. 111-152
- YELLİCE, Grhan, Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi (ATAD)*, Yıl 2021, Sayı 5, ss. 269-305.
- ZAHER, Yakov Mihayloviç, "Konstantinopol i Prolivı", *Krasnyy Arhiv*, Tom 6, God: 1924, Moskva.